

 [doi : 10.22034/MCAL.2025.22625.2460](https://doi.org/10.22034/MCAL.2025.22625.2460)

Scientific Collaboration Network in Arabic Literary Criticism Articles: A Structural, Clustering, and Author Interaction Analysis

Fatemeh Alinezhad Chamazkoti: Phd Graduate in Arabic Language and literature, Shiraz University & Lecturer, Department of Science and Technology Evaluation, Islamic World Science and Technology Monitoring and Citation Institute (ISC).

Hosein Kiani: Professor of the Department of Arabic Language and literature, Shiraz University, Shiraz, Iran

Yusuf Nazari: Associate Professor of the Department of Arabic Language and literature, Shiraz University, Shiraz, Iran

Javad Abbaspour: Associate Professor of the Department of Information Science and Knowledge Studies.

Saeed Hesampour: Professor of the Department of Persian Language and literature, Shiraz University, Shiraz, Iran

Received:08-11-2024

Accepted: 08-06-2025

Introduction:

In recent decades, scientific collaborations and research networks have become fundamental pillars of academic progress and development. These collaborative efforts not only facilitate the exchange of knowledge but also significantly enhance the quality and quantity of scientific outputs, fostering stronger inter-university connections. Within the humanities, and particularly in literary criticism, such collaborations have the potential to forge innovative links between scholars and open up new possibilities for analyzing and interpreting

texts. Against this backdrop, exploring the patterns of scholarly collaboration in Arabic literary criticism—one of the leading branches of literary studies—provides a valuable lens for identifying research trends, strengths, and gaps in this field. This study aims to analyze the collaborative behaviors of authors and institutions contributing to research in Arabic literary criticism.

Methodology: This applied research employs a combination of citation analysis, scientometrics, and social network analysis. The study's dataset includes 4,096 articles on Arabic literary criticism indexed in the Islamic World Science & Technology Monitoring and Citation Institute (ISC). Relevant keywords were used to extract data, which were subsequently analyzed using tools such as Bibexcel, SPSS, Ravar PreMap, UCInet, and NetDraw.

Results and Discussion: The results reveal that collaborative authorship dominates this field, with approximately 77.03% of articles being co-authored. This indicates a strong preference among researchers for group-based studies. Moreover, nearly half of these collaborative articles were co-authored by two contributors, reflecting a notable inclination toward joint authorship. These findings align with prior research, underscoring a broader trend of teamwork among authors in this domain.

A critical component of this study is the examination of intra- and inter-institutional collaboration. The findings suggest that most collaborations occur within institutions, as researchers frequently choose to work with colleagues from their own universities. This trend can be attributed to geographic proximity, which significantly facilitates scientific interactions and knowledge sharing. Despite advances in communication technologies, inter-institutional collaborations have yet to surpass intra-institutional partnerships in prevalence.

The analysis of centrality metrics revealed a significant variation in the centrality scores among authors. Researchers with higher degree centrality scores benefit from greater opportunities and alternatives compared to others, as they have more options available for collaboration and selection. This advantage grants them independence, reducing their reliance on specific roles or connections. In other words, these researchers occupy prominent positions within the network, and their numerous connections provide them with multiple pathways to meet their needs. If one connection is severed, they can maintain relationships with other researchers. Consequently, researchers with high degree centrality have maximum access to the entirety of the resources and information shared within the network, as well as a superior ability to retrieve information.

According to the degree centrality index, authors such as Khalil Parvini, Konra Roshanfekar, Faramarz Mirzaei, Ali Salimi, and Jahangir Amiri are more influential than other authors in the field of Arabic literary criticism. The degree centrality measure emphasizes the shortest paths from each node to all others in the co-authorship social network within this domain. Findings from the closeness centrality metric indicate that authors such as Kobra Roshanfekar, Khalil Parvini, Isa Motaghi-Zadeh, Hadi Nazari Monazzam, and Faramarz Mirzaei exhibit the highest levels of closeness centrality. These results also highlight the strong cohesion of the network among scholars in this field, demonstrating that researchers are well-connected. This high closeness centrality ensures that researchers in this domain can make optimal use of the knowledge available within the network.

Additionally, the betweenness centrality index identifies authors such as Kobra Roshanfekar, Hamed Sedghi, Morteza Zare-Barmi, Khalil Parvini, and Ali Asghar Habibi as more influential compared to others. These authors play a pivotal role in controlling interactions and influence the flow of information among researchers. High betweenness centrality enables these authors to act as intermediaries in communications between other researchers.

In summary, the analysis of the co-authorship social network among scholars in Arabic literary criticism reveals that researchers affiliated with prominent, highly ranked universities hold superior positions within the network. They exhibit significantly greater power and influence compared to authors from other institutions.

Conclusion: The findings of this study provide actionable insights for policymakers and university administrators. Strategies aimed at fostering international collaborations and strengthening research interactions can help overcome geographic barriers and pave the way for new channels of knowledge exchange and scientific cooperation. Such initiatives, particularly in the field of Arabic literary criticism, hold the potential to significantly broaden the global impact of scholarship. Additionally, the study underscores the importance of prioritizing and supporting international collaborations to elevate the quality of research and amplify the flow of knowledge across borders.

Keywords: Scientific collaboration, Arabic literary criticism, scientometrics, co-authorship, social network analysis.

References

- Alinezhad Chamazcoti, F., & Kiani, H. (2023). Citation Analysis and Co-Authorship Network in Journal of Lisan-i Mubin (2010-2019), The Quarterly Journal of Lisān-i mubīn, 14(50), 1-28. <https://doi.org/10.30479/lm.2022.16849.3366> [In Persian]
- Alipour, O., Soheili, F., Ziaei, S., & Khasseh, A. A. (2021). co-authorship Network analysis of knowledge organization articles in Iran, Knowledge Retrieval and Semantic Systems, Accepted Manuscript Available Online from 11 July 2021. <https://doi.org/10.22054/jks.2021.60647.1435> [In Persian]
- Bashiri, J., & Gilvari, A. (2018). Co-authorship Status of the Articles Published in Scientific Journals of Agricultural Research, Education and Extension Organization during 2010-2014, Scientometrics Research Journal, 4(2), 73-86. <https://doi.org/10.22070/RSCI.2017.564> [In Persian]
- Erfanmanesh, M.A. (2017). The Impact of International Research Collaboration on the Quality of Scholarly Output of Tehran University of Medical Sciences, Journal of Health Administration, 20(69), 42-56.
- Gheibi, A., bavanpouri, M., & daryanavard, M. (2018). The Containery Analsis Of Paper In Afaq Al Hezarah Al-Islamiyyah Magazine (Of Volume 13 to Issue 1 Of Volume 19), The Horizons of Islamic Civilization, 21(1), 113-131. [In Arabic]
- Khasseh, A. A., Mokhtari, H., Lamei Ravandi, S., & Davoodian, M. (2021). Studying the Effect of Digital Natives' ICT-related Attributes on Their Information Literacy Level: the Case Study of Imam Khomeini International University, Qazvin, Library and Information Science Research, 10(2), 208-228. <https://doi.org/10.22067/INFOSCI.2021.23941.0>. [In Persian]]
- Khasseh, A. A., Mokhtari, H., & Riyahi, N. (2024). Mapping the Knowledge Structure of Persian Research on Information Technology (2010-2019), Scientometrics Research Journal, 10(2), 181-216. <https://doi.org/10.22070/RSCI.2024.17562.1661> [In Persian]
- Khasseh, A. A., Soheili, F., & Mousavi Chelak, A. (2018). An author co-citation analysis of 37 years of iMetrics. The Electronic Library, 36(2), 319-337.
- Kumari, P., & Kumar, R. (2020). Scientometric Analysis of computer science publications in journal and conferences with publication patterns, Journal of Scientometric Resource, 9(1), 54-62. <https://doi.org/10.5530/jscires.9.1.6>
- Mirhaghjoo Langeroudi, S., & Alinezhad Chamazkoti, F. (2020), Mapping Scientific Articles Published in the Journal of Translation Researches in the Arabic Language And Literature (2011-2019), Translation Researches in the Arabic Language And Literature,

10(22), 121-146. [Doi: 10.22054/rctall.2020.53775.1495](https://doi.org/10.22054/rctall.2020.53775.1495) [In Persian]

Moradi Moghadam, H., & Khademi, R. (2024). Scientometric analysis of Journal of Studies in Islamic Law & Jurisprudence: thematic map and co-authorship. *Journal of Studies in Islamic Law & Jurisprudence*, 16(37):2717-0330. [Doi: 10.22075/FEQH.2024.33362.3855](https://doi.org/10.22075/FEQH.2024.33362.3855). [In Persian]

Naderi, E, Namdari, E, Mokhtari, H, & Karkhanei, J. (2021), Criticism on the scientific output of the Journal of the Iranian Association of Iranian Language and Arabic Literature with Glasses of Scientific Indicators, the Journal of the Iranian Association of Iranian Language and Arabic Literature, 16(57), 165-182. Dor: [20.1001.1.23456361.2021.16.57.8.2](https://doi.org/20.1001.1.23456361.2021.16.57.8.2) [In Persian]

Newman, Mark, *Networks: An Introduction*, 1st edn (Oxford, 2010; online edn, Oxford Academic, 1 Sept. 2010), <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199206650.001.0001>, accessed 29 Nov. 2024.

Rahimi, M., & Fattahi, R. (2007). Scientific collaboration and information production: a glance at concepts and current models of co-authorship, *Librarianship and Information Organization Studies*, 18(3), 235-248. [In Persian]

Marefat, R., Saberi, M., Abdolmajid, A., & Zoodranj, M. (2012). A survey on collaboration rate of authors in presenting scientific papers in Koomesh journal during 1999-2010, *Koomesh*, 13(3), 279-285. [In Persian]

Sayadani, A., Bavanpouri, M., & Rostami, H. (2018). Content and Statistical Analysis of Papers in Contemporary Arabic Literary Criticism Biannual Journal Published by Yazd University, *The Journal of New Critical Arabic Literature*, 8(14), 141-162. [Doi: 10.29252/mcal.8.14.141](https://doi.org/10.29252/mcal.8.14.141). [In Persian]

Sengupta, I. N. (1992). "Bibliometrics, informetrics, scientometrics and librametrics: An overview". *Libri*, 42(2), 75-98.

Soheili, F., Khasseh, A. A., & Koranian, P. (2019). Mapping Intellectual Structure of Knowledge and Information Science in Iran based on Co-word Analysis, *Iranian Journal of Information Processing & Management*, 34(4), 1905-1938. <https://doi.org/10.35050/JIPM010.2019.026> [In Persian]

Soheili, F., & Osareh, F. (2014). A Survey on Density and Size of Co-authorship Networks in Information Science Journals, *Iranian Journal of Information Processing & Management*, 29(2), 351-372. <https://doi.org/10.35050/JIPM010.2014.038> [In Persian]

Tajedini, O., Soheili, F., & Sadatmoosavi, A. (2019). The Centrality Measures in Co-authorship Networks: Synergy or Antagonism in Researchers's Research Performance,

Journal of Scientometric Resource, 34(3), 1423-1452. <https://doi.org/10.35050/JIPM010.2019.044> [In Persian]

Jayroe, T. (2008). Bibliometrics for Dummies. Retrieved March 11. 2011. from <http://comminfo.rutgers.edu/~tefko/Courses/e530/Readings/Jayroe%20Bibliometrics%20for%20Dummies%202008.pdf>

Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2014). Visualizing bibliometric networks. In Y. Ding, R. Rousseau, & D. Wolfram (Eds.), *Measuring scholarly impact*, (pp. 285-320). Springer.

Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W.M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines, *Journal of Business Research*, 133, 285–296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>

doi : [10.22034/MCAL.2025.22625.2460](https://doi.org/10.22034/MCAL.2025.22625.2460)

شبکه همکاری‌های علمی در مقالات منتشرشده در حوزه نقد ادب عربی: تحلیل ساختار، خوشه‌بندی و تعاملات نویسندگان

فاطمه علی‌نژاد چمازکتی^{*}، دانش‌آموخته دکترا گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه شیراز و مربی گروه سنجش علم و فناوری، مؤسسه
استنادی و پایش علم و فناوری جهان اسلام ISC، شیراز، ایران

حسین کیانی، استاد گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

یوسف نظری، دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

جواد عباسپور، دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

سعید حسام‌پور، استاد گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۲۰

چکیده

همکاری‌های علمی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل ارتقای کیفیت و کمیت تولیدات علمی شناخته شده‌اند. در این پژوهش، الگوهای همکاری نویسندگان مقالات حوزه نقد ادب عربی مورد بررسی قرار گرفته است. پژوهش حاضر از نوع کاربردی بوده و با استفاده از روش‌های تحلیل استنادی، علم‌سنجی و تحلیل شبکه اجتماعی انجام شده است. جامعه آماری شامل ۴۰۹۶ مقاله نقد ادب عربی بوده که با نرم‌افزارهای Excel، SPSS، Ravar PreMap، UCInet و NetDraw تحلیل شده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد گرایش غالب در مقالات، به صورت مشارکت گروهی است که بیانگر تمایل به همکاری نزدیک و محدود به یک یا چند همکار اصلی است. تحلیل الگوهای همکاری نشان داد که نزدیکی جغرافیایی نقش مهمی در تقویت مشارکت علمی دارد. دانشگاه‌های «آزاد اسلامی»، «تهران» و «تربیت مدرس» در مرکز شبکه قرار دارند و نویسندگانی مانند «پروینی، روشنفکر و میرزایی» از نظر شاخص‌های مرکزیت درجه و نزدیکی، تأثیرگذارترین افراد در این شبکه شناخته شدند. نتایج شاخص مرکزیت بینایی نشان داد که نویسندگانی مانند روشنفکر و صدقی توانایی بالایی در مدیریت جریان اطلاعات و تسهیل تعاملات بین نویسندگان دارند. نتایج این مطالعه بیانگر تأثیر برجسته دانشگاه‌های مطرح و پژوهشگران فعال در ارتقای سطح کیفی و کمی مقالات این حوزه است؛ زیرا این دانشگاه‌ها به منابع علمی، زیرساخت‌های پژوهشی و نیروی انسانی متخصص‌تری دسترسی دارند و پژوهشگران فعال نیز با مشارکت در شبکه‌های علمی و تولید منظم دانش، نقش کلیدی در جهت‌دهی به جریان تولیدات علمی ایفا می‌کنند.

کلیدواژه‌ها: همکاری علمی، نقد ادب عربی، علم‌سنجی، چند نویسندگی، تحلیل شبکه اجتماعی.

امروزه تولیدات علمی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عناصر پیشرفت دانش و تبادل یافته‌های پژوهشی، نقشی بنیادین در شکل‌دهی به جریان‌های علمی جهانی ایفا می‌کنند. به طوری که به عنوان عناصر کلیدی و مهم برای توزیع مؤثر یافته‌های پژوهشی جدید به شمار می‌رود (Kumari & Kumar, 2020: 56). این تولیدات نه تنها وسیله‌ای برای انتقال نتایج تحقیقات به جامعه علمی هستند، بلکه پایه‌گذار توسعه فناوری، نوآوری، و راه‌حل‌های مؤثر برای چالش‌های جهانی محسوب می‌شوند. در این میان، علم‌سنجی به‌عنوان یک ابزار تحلیل سیستماتیک، امکان ارزیابی کمی و کیفی فعالیت‌های علمی را فراهم می‌کند (سهیلی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۹۰۶). علم‌سنجی یک حوزه پژوهشی کاملاً فعال محسوب می‌شود و رشد تصاعدی آثار این حوزه در سال‌های اخیر افزایش یافته است (خاصه و همکاران، ۲۰۱۸: ۳۲۰). این روش با استفاده از داده‌های کمی مانند تعداد مقالات، میزان استنادها و شبکه‌های همکاری، می‌کوشد الگوهای عملکردی و روابط بین پژوهشگران، مؤسسات، و کشورها را شناسایی کند (Donthu et al, 2021: 287). علاوه بر این، علم‌سنجی نقش مهمی در سیاست‌گذاری علمی، مدیریت پژوهش‌ها و ارزیابی اثربخشی نظام‌های علمی ایفا می‌کند. این رویکرد با بهره‌گیری از داده‌های کمی، به پژوهشگران و تصمیم‌گیران امکان می‌دهد تا با شناسایی اولویت‌های پژوهشی و نظارت بر روندهای نوظهور، برنامه‌ریزی‌های استراتژیک را برای بهبود فرآیندهای علمی تدوین کنند. ارزیابی کیفیت تعاملات علمی، تحلیل استنادها و ردیابی شبکه‌های همکاری، فرصت‌هایی را برای تقویت ارتباطات بین‌المللی و بهبود تعاملات درون و میان‌دانشگاهی فراهم می‌آورد. تحلیل داده‌های علمی، علاوه بر کمک به درک عمیق‌تر از جایگاه علمی حوزه‌های مختلف، به شناخت نقاط قوت و ضعف نظام‌های پژوهشی کمک کرده و امکان اتخاذ تصمیمات آگاهانه در زمینه تخصیص منابع و هدایت تحقیقات به سوی نیازهای واقعی را فراهم می‌کند. مطالعات علم‌سنجی با شناسایی روندها و اولویت‌ها، زمینه‌ساز پیشرفت پژوهش‌ها و افزایش اثربخشی تولیدات علمی می‌شوند. بدین ترتیب، علم‌سنجی نه تنها ابزاری برای مطالعه نظام‌مند علم است، بلکه بستری برای رشد کیفی و کمی فعالیت‌های علمی و تقویت جایگاه جهانی پژوهش‌ها به شمار می‌رود (بشیری و گیلوری، ۱۳۹۷: ۷۴). در دهه‌های اخیر، مطالعات علم‌سنجی و تحلیل شبکه‌های علمی به ابزاری قدرتمند برای ارزیابی ساختار و پویایی جوامع علمی تبدیل شده‌اند (Van Eck & Waltman, 2014: 288). این روش‌ها امکان تحلیل دقیق الگوهای همکاری علمی، میزان تأثیرگذاری نویسندگان و مقالات، و جریان دانش در نشریات تخصصی را فراهم می‌کنند. علم‌سنجی به‌عنوان یک رویکرد کمی، ابزارهایی مؤثر برای ارزیابی و مقایسه تولیدات علمی دانشگاه‌ها، مؤسسات پژوهشی، حوزه‌های موضوعی خاص و نویسندگان ارائه می‌دهد. تحلیل‌های علم‌سنجی امکان مقایسه عملکرد علمی کشورها و ایجاد رقابت در جهت تطبیق با استانداردهای جهانی تولید علم را فراهم می‌آورند (Sengupta, 1992: 77).

همکاری علمی یکی از ارکان اساسی تعاملات پژوهشی است که از هم‌افزایی توانمندی‌های تخصصی پژوهشگران نشأت می‌گیرد و تأثیر قابل توجهی بر تولید دانش جدید دارد. این نوع همکاری در پاسخ به پیچیدگی فزاینده دانش و نیاز به مهارت‌های بین‌رشته‌ای در پژوهش، گسترش یافته است (سهیلی و عصاره، ۱۳۹۲: ۲۵۲). هم‌نویسندگی به عنوان یکی از مصادیق بارز این نوع تعامل، ابزاری کلیدی برای سنجش سطح همکاری علمی میان پژوهشگران به شمار می‌رود و شاخصی برای کیفیت و اثربخشی فعالیت‌های پژوهشی تلقی می‌شود (رحیمی و فتاحی، ۱۳۸۶: ۲۳۹). همچنین، مطالعات علم‌سنجی نشان داده‌اند که تقویت همکاری‌های علمی میان پژوهشگران، می‌تواند به افزایش تولیدات علمی و دستاوردهای نوآورانه در حوزه‌های مختلف منجر شود (بشیری و گیلوری، ۱۳۹۷: ۷۴). همین راستا، ابزارهای علم‌سنجی و بصری‌سازی شبکه همچون VOSviewer، Ucinet و Gephi، امکان ارائه تصویری جامع از این شبکه‌ها و تحلیل شاخص‌های مهمی نظیر مرکزیت^۱ و میزان اتصال بین نویسندگان را فراهم کرده است (Newman, 2010).

در دهه‌های اخیر، مطالعات علم‌سنجی و تحلیل شبکه‌های علمی به ابزاری مؤثر برای ارزیابی عملکرد علمی و شناسایی الگوهای همکاری در جوامع پژوهشی تبدیل شده‌اند. با وجود اهمیتی که حوزه نقد ادبی در میان شاخه‌های علوم انسانی دارد، تاکنون تحلیل‌های کمی و ساختاری درباره شبکه‌های همکاری علمی در این حوزه، به‌ویژه در زمینه نقد ادب عربی در ایران، به‌صورت نظام‌مند انجام نشده است. این خلأ پژوهشی، موجب ناشناخته ماندن ظرفیت‌های علمی، نویسندگان کلیدی، خوشه‌های همکاری و جریان‌های تولید دانش در این حوزه شده است. گرچه در سال‌های اخیر شاهد رشد کمی مقالات در رشته زبان و ادبیات عربی بوده‌ایم، اما نبود تحلیل‌های دقیق در مورد کیفیت، ساختار همکاری‌ها و تعاملات علمی، مانع از تصمیم‌گیری‌های مؤثر در زمینه ارتقاء و سیاست‌گذاری علمی شده است. با توجه به نقش کلیدی نقد ادبی در تبیین و توسعه بنیان‌های نظری ادبیات عربی، و همچنین تأکید اسناد بالادستی چون نقشه جامع علمی کشور و سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ بر ارتقاء کیفیت تولیدات علمی، نیاز به ارزیابی دقیق و ساختاری پژوهش‌های این حوزه به‌وضوح احساس می‌شود. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف تحلیل علم‌سنجی مقالات نقد ادب عربی، به بررسی شاخص‌های استنادی، الگوهای هم‌نویسندگی و تعاملات میان نویسندگان پرداخته است تا با شناسایی خوشه‌های علمی و کنشگران اصلی، تصویر روشنی از جریان دانش و ساختار همکاری‌ها در این حوزه ارائه دهد. نتایج این مطالعه می‌تواند به پژوهشگران، مدیران پژوهشی و سیاست‌گذاران کمک کند تا در جهت تقویت تعاملات علمی، برنامه‌ریزی هدفمندتری داشته باشند. پژوهش حاضر بر این پرسش‌ها مبتنی است که:

- ۱- نویسندگان برتر حوزه نقد ادب عربی، از نظر تعداد مقالات کدامند؟
- ۲- نویسندگان برتر حوزه نقد ادب عربی، از نظر تعداد استنادهای دریافتی کدامند؟
- ۳- وضعیت الگوی هم‌نویسندگی در مقالات حوزه نقد ادب عربی چگونه است؟

- ۴- سطح همکاری درون سازمانی و برون سازمانی نویسندگان مقالات نقد ادب عربی چگونه است؟
- ۵- نقشه همکاری دانشگاه‌ها در مقالات حوزه نقد ادب عربی چگونه است؟
- ۶- شبکه هم‌نویسندگی مقالات حوزه نقد ادب عربی و جایگاه نویسندگان از نظر شاخص‌های مرکزیت چگونه است؟

پیشینه‌ی پژوهش

صیادانی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «تحلیل محتوایی و آماری مقالات دوفصلنامه نقد ادب معاصر عربی چاپ دانشگاه یزد» (نقد ادب معاصر عربی، دوره ۴، شماره ۴: ۱۳۹۷)، به بررسی ابعاد موضوعی و استنادی مقالات نشریه نقد ادب معاصر عربی پرداختند. یافته‌ها نشان داد که ۸۸ درصد مقالات با مشارکت چند نویسنده نوشته شده‌اند و الگوی دو نویسنده‌گی به عنوان الگوی غالب همکاری علمی در این نشریه شناخته شده است. همچنین، بیش از ۷۰ درصد مقالات توسط نویسندگانی از یک دانشگاه تألیف شده‌اند، که نشان‌دهنده تمرکز بالای این نشریه بر همکاری‌های درون‌دانشگاهی است.

غیبی و همکاران (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای با عنوان «دراسة مقالات مجلة آفاق الحضارة الإسلامية من منظور تحليل المحتوى والإحصاء (من المجلد ۱۳ حتى العدد الأول من المجلد ۱۹)» (آفاق الحضارة الإسلامية، دوره ۲۱، شماره ۱: ۱۳۹۷)، به تحلیل شاخص‌های استنادی در مقالات این نشریه پرداختند. نتایج این تحقیق نشان داد که بیش از ۶۰ درصد مقالات این نشریه به صورت چندنویسنده‌گی تهیه شده‌اند و حدود ۶۴ درصد از مقالات مشترک توسط نویسندگان هم‌دانشگاهی به نگارش درآمده‌اند.

میرحق‌جو لنگرودی و علی‌نژاد چمازکتی (۱۳۹۹) در پژوهش خود با عنوان «نگاشت نقشه علمی مقالات نشریه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸» (پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، دوره ۱۰، شماره ۲۲: ۱۳۹۹) به تحلیل مشارکت‌های علمی در این نشریه پرداختند. یافته‌ها نشان داد که سطح مشارکت علمی نویسندگان مطلوب است و نویسندگانی که تعداد تولیدات بیشتری دارند، مشارکت علمی گسترده‌تری با سایر پژوهشگران برقرار می‌کنند.

امید علی‌پور و همکاران در پژوهشی با عنوان «تحلیل شبکه هم‌نویسندگی مقالات سازماندهی دانش در ایران» (فصلنامه بازیابی دانش و نظام‌های معنایی، انتشار آنلاین ۲۰ تیر: ۱۴۰۰)، به بررسی شبکه هم‌نویسندگی مقالات فارسی نمایه‌شده در پایگاه استنادی جهان اسلام در بازه زمانی ۱۳۷۸ تا ۱۳۹۸ پرداختند. یافته‌ها نشان داد الگوهای دو و سه‌نویسندگی رایج‌ترین سبک همکاری هستند. علیرغم تولید علمی بالا توسط پژوهشگرانی مانند فتاحی و کوکبی، شبکه هم‌نویسندگی گسترده و انسجام‌یافته‌ای در این حوزه شکل نگرفته است.

نادری و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله‌ای تحت عنوان «نقدی بر مقالات منتشرشده مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی با شاخص‌های علم‌سنجی» (مجله علمی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، دوره ۱۶، شماره ۵۷: ۱۳۹۹)، به بررسی ویژگی‌های استنادی و میزان مشارکت علمی در مقالات این نشریه پرداختند. نتایج این مطالعه نشان داد میزان مشارکت علمی نویسندگان مقالات این نشریه در حد مطلوبی قرار دارد؛ اما میانگین استناد به مقالات این مجله بسیار پایین بوده و خوداستنادی در مقالات نشریه به شکل چشمگیری مشاهده شده است.

فاطمه علی‌نژاد چمازکتی و کیانی در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل استنادی و شبکه هم‌نویسندگی نشریه لسان مبین در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹» (لسان مبین، دوره ۱۴، شماره ۵۰: ۱۴۰۱)، به مطالعه روابط همکاری و رفتار استنادی در مقالات این نشریه پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که نویسندگان نشریه گرایش بالایی به همکاری علمی دارند و الگوی دونویسندگی، رایج‌ترین شکل همکاری در این مقالات است. بخش عمده‌ای از مشارکت‌ها در چارچوب دانشگاهی و میان نویسندگان همکار از یک دانشگاه صورت گرفته است. بررسی شبکه هم‌نویسندگی نشان داد که اگرچه تعاملات میان نویسندگان وجود دارد، اما شبکه همکاری فاقد انسجام و تراکم مطلوب است. علاوه بر این، نتایج حاکی از همبستگی مثبت و معنادار بین میزان ارتباطات علمی نویسندگان و حجم تولیدات علمی آنهاست.

حسین مرادی مقدم و روح اله خادمی در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل علم‌سنجی نشریه مطالعات فقه و حقوق اسلامی دانشگاه سمنان: نقشه موضوعی و هم‌نویسندگی» (مطالعات فقه و حقوق اسلامی، انتشار آنلاین ۱۵ اسفند: ۱۴۰۲)، به بررسی و ترسیم نقشه علمی و هم‌نویسندگی مقالات آن نشریه پرداختند. نتایج نشان داد که شبکه‌های همکاری علمی در این نشریه محدود بوده و عمدتاً خوشه‌های دو نفری شکل گرفته است. دانشگاه سمنان و دانشگاه تهران بیشترین همکاری را با دیگر دانشگاه‌ها در تولید مقالات داشته‌اند.

علی‌اکبر خاصه و همکاران در پژوهشی با عنوان «ترسیم ساختار دانش پژوهش‌های فارسی حوزه فناوری اطلاعات بین سال‌های ۱۳۸۹ - ۱۳۹۸» (پژوهش‌نامه علم‌سنجی، دوره ۱۰، شماره ۲: ۱۴۰۳)، به تحلیل علمی و هم‌نویسندگی مقالات نمایه‌شده در پایگاه استنادی علوم ایران پرداختند. این پژوهش نشان داد میانگین مشارکت نویسندگان در هر مقاله ۲۰/۶۱ درصد بوده و حدود ۴۰ درصد مقالات دارای الگوی سه‌نویسنده‌ای بودند.

مطالعات پیشین در حوزه همکاری‌های علمی و ترسیم شبکه‌های هم‌نویسندگی به وضوح نشان می‌دهند که این همکاری‌ها نقشی حیاتی در ارتقای کیفیت و تأثیرگذاری تحقیقات دارند. همکاری‌های علمی میان نویسندگان و نهادهای مختلف علمی می‌توانند در اشکال گوناگونی از جمله همکاری‌های دو و سه‌نویسندگی، همکاری‌های میان دانشگاه‌ها و نهادهای تحقیقاتی، و حتی مشارکت‌های بین‌المللی نمود یابند. این نوع همکاری‌ها نه تنها به تبادل دانش و تجربیات کمک می‌کنند، بلکه منجر به هم‌افزایی و بهبود قابلیت استناد به مقالات می‌شوند، که در نهایت به پیشرفت تحقیقات و گسترش مرزهای دانش در هر حوزه کمک می‌کند. مرور پیشینه‌ها نشان می‌دهد که همکاری علمی و شبکه‌های متقابل بین دانشگاه‌ها و پژوهشگران مختلف، اثرات مثبتی بر کیفیت مقالات و تبادل دانش دارند. این مطالعات تأکید می‌کنند که همکاری‌های دو یا چند نویسنده‌ای رایج‌ترین شکل همکاری‌ها در این حوزه‌ها بوده و شبکه‌های متقابل می‌توانند به گسترش مرزهای دانش و ارتقای کیفیت تولیدات علمی کمک کنند. در حوزه نقد ادب عربی، بررسی دقیق شبکه‌های همکاری هم‌نویسندگان برای ترسیم نقشه همکاری‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این حوزه به دلیل ماهیت تخصصی و پیچیدگی خاصی که دارد، نیازمند تعاملات علمی گسترده‌تر و همکاری‌های متقابل میان پژوهشگران است. تحلیل دقیق شبکه‌های هم‌نویسندگی در مقالات نقد ادب عربی می‌تواند به شناسایی گره‌های اصلی در جریان‌های تحقیقاتی کمک کند، از الگوهای همکاری پرده بردارد و مسیرهای مؤثرتری برای تبادل دانش و نتایج پژوهش‌ها فراهم آورد. بدین ترتیب، لزوم توجه به تحلیل دقیق شبکه‌های هم‌نویسندگی و همکاری‌های علمی در مقالات نقد ادب عربی برای پیشرفت علمی و تقویت تعاملات پژوهشی میان پژوهشگران داخلی و بین‌المللی ضروری است. این اقدام می‌تواند به ایجاد توازن و انسجام بیشتر در تولیدات علمی و ارتقای کیفیت مقالات در این حوزه کمک کند.

با وجود تعدد مطالعات در زمینه تحلیل هم‌نویسندگی و همکاری‌های علمی در رشته زبان و ادبیات عربی، اغلب این پژوهش‌ها یا محدود به نشریات خاص بوده‌اند یا فاقد رویکرد شبکه‌محور و تحلیل ساختارهای ارتباطی نویسندگان بوده‌اند. از این‌رو، آنچه در ادبیات موجود کمتر مورد توجه قرار گرفته، تحلیل فراگیر شبکه همکاری

علمی در مقالات حوزه نقد ادب عربی با تکیه بر شاخص‌های مرکزیت، خوشه‌بندی و ساختار شبکه‌ای است. پژوهش حاضر با تمرکز بر کل مقالات نقد ادب عربی نمایه‌شده، خلأ موجود در ادبیات پژوهش را در زمینه بررسی ساختار همکاری‌ها، جایگاه نویسندگان کلیدی و روابط میان دانشگاه‌ها و نهادهای علمی جبران می‌کند و با بهره‌گیری از رویکرد علم‌سنجی، درصدد است با ترسیم دقیق روابط هم‌نویسندگی، نویسندگان کلیدی، هسته‌های فعال و الگوهای تعاملات علمی را شناسایی کرده و شکاف موجود در مطالعات پیشین را پوشش دهد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی، و از نوع مطالعه اسنادی، و از لحاظ روش‌شناسی، به روش علم‌سنجی و تحلیل شبکه انجام شده است. در این مطالعه با بهره‌گیری از روش علم‌سنجی به بررسی و دیداری سازی وضعیت فعلی مقالات حوزه نقد ادب عربی می‌پردازد. ابزار گردآوری داده‌ها، نمایه استنادی علوم ایران است که یکی از پایگاه‌های مؤسسه استنادی و پایش علم و فناوری جهان اسلام به شمار می‌رود. ابزار تحلیل داده‌ها، نرم افزارهای SPSS، Excel، Ravar PreMap، و ابزار ترسیم شبکه نرم‌افزار UCInet و Net Draw است. ابزار جستجوی، ابزاری استاندارد و بین‌المللی است از این رو روایی و پایایی ابزار جستجو مورد تأیید است. تمامی مقالات مرتبط با نقد ادب عربی که به زبان‌های عربی و فارسی در نشریات ایرانی از سال ۱۳۷۹ به بعد منتشر شده و در نمایه استنادی علوم ایران وارد شده، جامعه پژوهش را تشکیل دادند.

روش گردآوری داده‌ها این‌گونه است که ابتدا به قسمت سامانه نشریات علمی ISC مراجعه شد و نشریات حوزه علوم انسانی شناسایی شدند. بدین گونه که در سامانه نشریات علمی ISC تمامی نشریاتی با موضوعات "ادبیات و نظریه ادبی، زبان و زبان‌شناسی، علوم انسانی (کلیات) و علوم انسانی (متفرقه)" بازیابی شدند. نتایج بازیابی شامل ۱۲۴ نشریه و در سه زبان فارسی، عربی و انگلیسی بود. سپس به وب سایت هر یک از این نشریات مراجعه شد تا حوزه موضوعی نشریات مشخص گردد. در نتیجه برخی از نشریات از لیست جستجو خارج شدند و ۳۵ نشریه در لیست جستجو باقی ماندند. تمامی مقالات ۳۵ نشریه از ابتدا تا سال ۱۴۰۱ بازیابی شد. تعداد مقالات بازیابی شده، ۱۱۰۵۰ مقاله در نمایه استنادی علوم ایران بود. از این تعداد، ۶۹۵۴ مقاله با حوزه نقد ادب عربی نامرتبط بود که حذف گردید و تعداد ۴۰۹۶ مقاله باقی ماند که جامعه پژوهش را تشکیل می‌داد.

استخراج مقالات نیازمند استفاده از کلیدواژه‌های مرتبط با نقد ادبی بود. بدین منظور با مراجعه به کتاب‌های مرجع نقدی در دو زبان عربی و فارسی، کلیدواژه‌های متعددی یافت شد. کلیدواژه‌ها در بخش‌های مختلف مقالات از جمله عناوین، کلیدواژه‌ها به دقت مورد بررسی قرار گرفت. شایان ذکر است که در استخراج مقالات از تمامی صورت‌های مفرد و جمع، مذکر و مؤنث و نیز معادل‌های فارسی و عربی کلیدواژه‌ها استفاده شده است. سیاهه‌ای از این واژگان تهیه شد و در اختیار تعدادی از اساتید حوزه نقد ادبی قرار گرفت و ضمن تأیید آنها ادامه پژوهش انجام شد. در ادامه به منظور شناسایی عناوین تکراری و یکدست‌سازی، داده‌ها مجدداً مورد بازبینی قرار گرفتند. در این فرایند نرمال‌سازی جمع و مفردها، مذکر و مؤنث‌ها صورت گرفت. واژگان فارسی و عربی و مترادف‌ها یکی شدند و واژه‌های کلیدی که بیشترین فراوانی را داشتند، ملاک قرار گرفت. همچنین واژگانی که فاقد بار معنایی بودند از لیست حذف شدند. در نهایت، ۴۰۹۶ مقاله به عنوان جامعه پژوهش شناسایی شدند. به منظور استفاده در نرم‌افزار راورپریمپ، تغییراتی در داده‌ها داده شد و به فرمت آن نرم‌افزار تبدیل شد و آماده سازی داده‌ها به منظور ایجاد ماتریس هم‌رخدادی صورت گرفت و در نهایت نقشه همکاری‌های علمی نویسندگان و نیز مشارکت مؤسسات با استفاده از نرم‌افزارهای یوسی‌آی‌نت و نت دراو ترسیم شد.

یافته‌های پژوهش

در این مطالعه به تجزیه و تحلیل داده‌ها و ارائه یافته‌های پژوهش پرداخته شد تا با اطلاعات به دست آمده از اجرای پژوهش، متغیرهای مورد مطالعه را توصیف نموده و به پرسش‌های پژوهش پاسخ داده شود.

نویسندگان برتر حوزه نقد ادب عربی، از نظر تعداد مقالات کدامند؟

یکی از شاخص‌های علم سنجی که به ارزیابی عملکرد و فعالیت پژوهشگران می‌پردازد، بررسی تعداد مقالات آنهاست. در جدول ۱ پرتولیدترین نویسندگان حوزه نقد ادب عربی به همراه تعداد مقالات آنها آمده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که ۸۶۴۴ نویسنده در انتشار مقالات این حوزه در بازه زمانی ۱۳۷۹ تا ۱۴۰۱ سهم می‌باشند. اسامی ده نویسنده برتر به لحاظ فراوانی انتشار مقاله، همراه با تعداد مدارک منتشر شده و درصد فراوانی توسط آنان در جدول ۱ است.

جدول ۱. پرتولیدترین نویسندگان حوزه نقد ادب عربی در سال‌های ۱۳۷۹-۱۴۰۱

نویسنده	فراوانی	درصد فراوانی
روشنفکر کبری	۹۱	۲.۲۲
میرزایی فرامرز	۶۴	۱.۵۶
پروینی خلیل	۶۳	۱.۵۴
معروف یحیی	۵۷	۱.۳۹
زینی وند تورج	۵۶	۱.۳۷
بلاوی رسول	۵۴	۱.۳۲
صدقی حامد	۵۳	۱.۲۹
سلیمی علی	۵۲	۱.۲۷
نجفی ایوکی علی	۴۹	۱.۲۰
امیری جهانگیر	۴۹	۱.۲۰

تحلیل داده‌ها نشان داد که در مجموع ۸۶۴۴ نویسنده در نگارش ۴۰۹۶ مقاله در این حوزه مشارکت داشته‌اند. میانگین تعداد نویسندگان هر مقاله معادل ۲/۱ نفر بوده است. براساس داده‌های جدول ۱، روشنفکر با انتشار ۹۱ مقاله در رتبه‌ی نخست قرار دارد. پس از او، میرزایی با ۶۴ مقاله، پروینی با ۶۳ مقاله، معروف یحیی با ۵۷ مقاله و زینی وند ۵۶ مقاله به‌ترتیب در جایگاه‌های دوم تا پنجم قرار گرفته‌اند. شایان ذکر است کمتر از ۰/۶ درصد نویسندگان بیش از ۲۳ درصد از مقالات این حوزه را نوشته‌اند. نویسندگانی که در انتشار مقالات این حوزه مشارکت داشتند با حذف تکرار، ۳۰۲۷ نویسنده بوده‌اند. از این تعداد ۲۰ نویسنده به تنهایی ۹۷۰ مقاله را تولید کرده‌اند. به بیان دیگر کمتر از ۱ درصد از نویسندگان، ۲۳ درصد مقاله‌ها را به وجود آوردند. این مسئله نشان می‌دهد قانون لوتکا در این پژوهش، مورد تأیید قرار گرفته است یعنی تعداد اندکی از نویسندگان، بخش اعظمی از تولیدات علمی را منتشر کردند. قانون لوتکا یکی از قوانین بنیادین در علم‌سنجی است که توزیع مدارک علمی نویسندگان را در یک حوزه مشخص توصیف می‌کند. بر اساس این قانون، تعداد کمی از پژوهشگران بخش عمده‌ای از مقالات را تولید می‌کنند، در حالی که اکثریت نویسندگان مقالات کمتری منتشر می‌کنند. این توزیع نمایانگر تمرکز بالای فعالیت علمی در میان گروه کوچکی از پژوهشگران فعال و نقش کلیدی آن‌ها در شکل‌دهی به ساختار علمی و شبکه همکاری‌هاست. در تحلیل‌های شبکه هم‌نویسندگی، قانون لوتکا کمک می‌کند تا نویسندگان کلیدی و پرکار شناسایی شده و نقش آن‌ها در گسترش دانش بهتر درک شوند. قانون لوتکا ثابت می‌کند

که تعداد کمی نویسنده، در افزایش تعداد انتشارات یک حوزه یا نشریه شرکت دارند (Jayroe, 2008: 3). این نویسندگان، مهره‌های اصلی و کلیدی در تألیف مقالات این حوزه محسوب می‌شوند.

نویسندگان برتر حوزه نقد ادب عربی، از نظر تعداد استنادهای دریافتی کدامند؟

بررسی‌ها نشان داد روشنفکر با ۵۴ استناد دریافتی به عنوان پراستنادترین نویسنده این حوزه به شمار می‌روند. پس از وی پروینی و میرزایی با ۴۱ و ۳۶ استناد دریافتی در رتبه دوم و سوم به پراستنادترین نویسندگان این حوزه به قرار دارند. لازم به ذکر است این سه نویسنده پراستناد جزو سه نفر اول نویسندگان پرتولید این حوزه نیز می‌باشند. در ادامه در جدول ۲ اسامی ۱۰ نویسنده پراستناد حوزه نقد ادب عربی به همراه تعداد استناد دریافتی آمده است.

جدول ۲. پراستنادترین نویسندگان حوزه نقد ادب عربی در سال‌های ۱۳۷۹-۱۴۰۱

نویسندگان	تعداد استناد
روشنفکر کبری	۵۴
پروینی خلیل	۴۱
میرزایی فرامرز	۳۶
سلیمی علی	۲۷
ممتحن مهدی	۲۷
معروف یحیی	۲۶
بلاوی رسول	۲۵
صدقی حامد	۲۵
زینیوند تورج	۲۴
خاقانی اصفهانی محمد	۲۳

وضعیت الگوی هم‌نویسندگی در مقالات حوزه نقد ادب عربی چگونه است؟

در این پژوهش الگوی هم‌نویسندگی و همکاری به معنای تعداد نویسندگانی است که در نگارش مقالات علمی همکاری و مشارکت دارند. بررسی الگوی هم‌نویسندگی پژوهشگران مقالات حوزه نقد ادب عربی نشان داد که در میان نویسندگان، پنج الگوی نویسندگی وجود دارد که در جدول ۳ نشان داده شده است. بیشتر مقالات به صورت دو نویسنده منتشر شده است.

جدول ۳. الگوی نویسندگی در مقالات حوزه نقد ادب عربی در سال‌های ۱۳۷۹-۱۴۰۱

الگوی نویسندگی	تک نویسنده	دو نویسنده	سه نویسنده	چهار نویسنده	پنج نویسنده
----------------	------------	------------	------------	--------------	-------------

۸	۲۱۶	۹۰۵	۲۰۲۶	۹۴۱	فراوانی
۰.۲۰	۵.۲۷	۲۲.۰۹	۴۹.۴۶	۲۲.۹۷	درصد فراوانی

با نگاهی به جدول ۳ می‌توان دریافت الگوی مشارکت نویسندگان حاکی از آن است که پژوهش‌ها بیشتر با همکاری دو نویسنده انجام گرفته است؛ یعنی نزدیک به ۵۰ درصد از مقالات این حوزه با مشارکت دو نویسنده تألیف شده‌است. علاوه بر این ۲۲/۹۷ درصد از مقاله‌ها به صورت انفرادی تألیف شده‌اند، درحالی‌که مقالات با همکاری سه نویسنده ۲۲.۰۹ درصد از کل مقالات را تشکیل می‌دهند. در مجموع، ۷۷/۰۳ درصد از مقالات نتیجه‌ی همکاری علمی و هم‌تألیفی بوده و تنها ۲۲.۹۷ درصد به صورت مستقل نگاشته شده‌اند. این آمار نشان‌دهنده‌ی گرایش بالای پژوهشگران این حوزه به کار گروهی و تولید دانش به صورت مشارکتی است. این الگوی مشارکت می‌تواند از یک سو بازتاب‌دهنده شکل‌گیری پیوندهای علمی پایدار و تمایل فزاینده پژوهشگران به تولید دانش در قالب تعاملات پژوهشی هدفمند باشد، و از سوی دیگر، متأثر از الزامات ساختاری نظام آموزش عالی، به ویژه در زمینه انتشار مقالات مستخرج از رساله‌های تحصیلات تکمیلی، که درج نام استادان راهنما یا مشاور را ضروری می‌سازد؛ امری که ممکن است به افزایش کمی مشارکت نویسندگان بدون لزوماً دلالت بر همکاری علمی گسترده منجر شود. برای محاسبه ضریب همکاری نویسندگان از شاخص ضریب همکاری CC استفاده شده است. ضریب همکاری بیانگر نسبت همکاری میان نویسندگان مقالات است. لازم به ذکر است که مقدار ضریب مشارکت بین صفر و یک متغیر است. هرچه این مقدار از ۰.۵ بیشتر باشد، نشان‌دهنده‌ی همکاری گروهی مطلوب‌تر بین نویسندگان است، و هرچه به عدد صفر نزدیک‌تر باشد، حاکی از ضعف در میزان همکاری گروهی میان نویسندگان است (معرفت و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۸۳). برای انجام این محاسبه از فرمول ضریب مشارکت که در زیر آمده، استفاده شده است:

$$CC = 1 - \sum_{j=1}^k \left(\frac{1}{j} \cdot \frac{Fj}{N} \right)$$

j = تعداد مقالات تألیف شده توسط یک نویسنده، دو نویسنده، سه نویسنده و ... (تعداد نویسندگان در هر مقاله).

Fj = تعداد مقالاتی که دارای j نویسنده هستند و در یک دوره زمانی مشخص منتشر شده‌اند.

N = تعداد کل مقالاتی که در همان دوره زمانی مشخص منتشر شده‌اند.

$$CC = 1 - \left[\left(\frac{1}{1} * 941 \right) + \left(\frac{1}{2} * 2026 \right) + \left(\frac{1}{3} * 905 \right) + \left(\frac{1}{4} * 216 \right) + \left(\frac{1}{5} * 8 \right) \right] =$$

$$= 1 - \frac{941 + 1013 + 301.66 + 54 + 1.6}{4096} = 1 - \frac{2257.26}{4096} = 1 - 0.5510$$

$$= 0.4489$$

بر اساس نتایجی که از این فرمول به دست آمد، به طور کلی میانگین میزان ضریب همکاری گروهی نویسندگان ۴۴/۹ درصد می‌باشد که نشان می‌دهد نویسندگان گرایش خوبی به تولید مقالات مشترک داشته و بیشتر به صورت گروهی مقاله منتشر کرده‌اند. امروزه همکاری‌های علمی و پژوهشی به سرعت در حال گسترش است و پژوهشگران تمایل دارند تولیدات علمی خود را با مشارکت دیگر پژوهشگران انجام دهند. همکاری‌های علمی می‌تواند برای پژوهشگران و دانشگاه‌ها مزایایی به همراه داشته باشد و باعث افزایش کیفیت بروندادهای پژوهشی آن‌ها گردند (عرفان‌منش، ۱۳۹۶: ۴۲). چرا که این دسته از پژوهش‌ها، با اشتراک دانش و مهارت و دیدگاه‌های متعدد همراه می‌گردد و سبب تبادلات اثربخش و نیز آثار علمی بیشتر و با کیفیت‌تری می‌شود. علاوه بر این پیچیدگی علوم و افزایش حوزه‌های تخصصی و بین‌رشته‌ای، بالا رفتن هزینه‌های پژوهش در کنار محدودیت امکانات و منابع از جمله عواملی هستند که ضرورت هم‌نویسندگی را بیش از پیش افزایش داده است (Luukkonen, Persson & Sivertsen, 1992: 103).

سطح همکاری درون سازمانی و برون سازمانی نویسندگان مقالات نقد ادب عربی چگونه است؟
در این پژوهش همکاری در سطح درون سازمانی عبارتند از مقالاتی که به صورت مشترک توسط دو یا چند نویسنده در یک موسسه واحد نوشته می‌شود. الگوی همکاری نویسندگان حوزه نقد ادبی، تعداد مقالات مشترکی که با همکاری سایر نویسندگان درون سازمانی و یا برون سازمانی تألیف شده است، به همراه درصد فراوانی در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴. همکاری‌های درون سازمانی و برون سازمانی نویسندگان حوزه نقد ادب عربی در سال‌های ۱۳۷۹-

۱۴۰۱

همکاری برون سازمانی

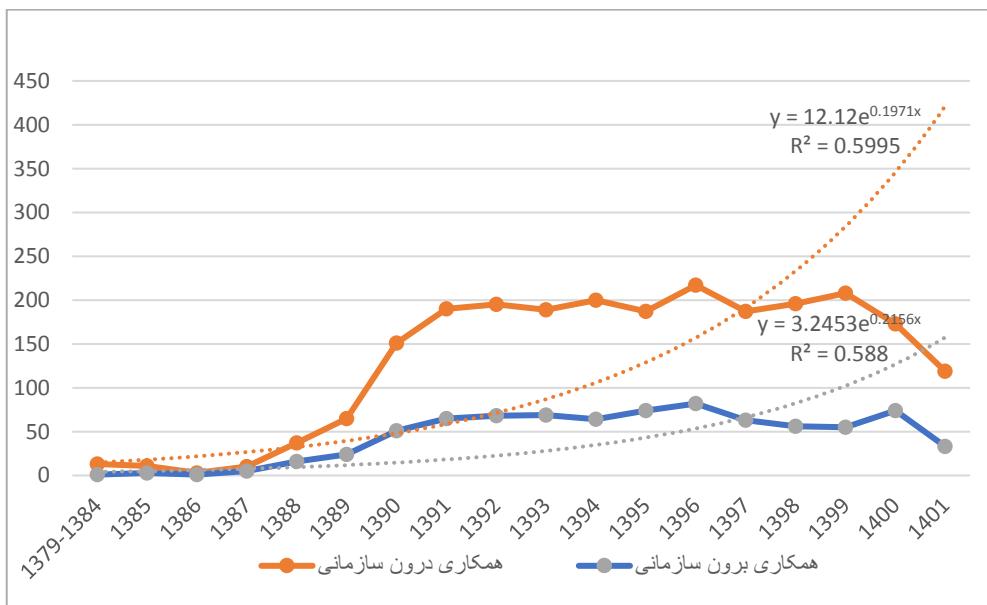
همکاری درون سازمانی

الگوی همکاری

۸۰۴	۲۳۵۱	فراوانی
۲۵.۴۸	۷۴.۵۲	درصد

یافته‌ها نشان می‌دهد که بیشترین همکاری علمی میان نویسندگان درون یک دانشگاه شکل گرفته است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که پژوهشگران این حوزه تمایل بیشتری به همکاری با همکاران دانشگاهی خود دارند، در حالی که میزان مشارکت‌های برون‌دانشگاهی چندان قابل توجه نیست. به طور کلی، ۷۴.۵۲ درصد از مقالات مشترک توسط نویسندگان از یک دانشگاه و ۲۵.۴۸ درصد مقالات توسط نویسندگانی از دانشگاه‌های مختلف تألیف شده است. بر اساس داده‌ها، از سال ۱۳۷۹ تا ۱۴۰۱، تعداد ۲۳۵۱ مقاله حاصل همکاری‌های برون‌سازمانی بوده که معادل ۷۴.۵۲ درصد از کل تولیدات این حوزه است. به طور کلی، تعداد همکاری‌های برون‌سازمانی در این حوزه به مراتب بیشتر از همکاری‌های درون‌سازمانی بوده است.

در نمودار ۱ فراوانی مقالات درون‌سازمانی و برون‌سازمانی در این حوزه ترسیم شده است. برای بررسی و تبیین روند رشد تولیدات علمی، از الگوی رگرسیون نمایی استفاده شد. در این تحلیل، محور افقی بیانگر سال‌های مورد بررسی و محور عمودی نشان‌دهنده‌ی تعداد مقالات منتشرشده در هر سال است.

نمودار ۱. نرخ رشد همکاری درون‌سازمانی و برون‌سازمانی نویسندگان حوزه نقد ادبی در سال‌های ۱۳۷۹-۱۴۰۱

با توجه به نمودار ۱ شاهد نرخ رشدی معادل ۲۱/۵ درصد در تولید مقاله‌های حاصل همکاری برون سازمانی و همچنین نرخ رشدی معادل ۱۹/۷ درصد در تولید مقاله‌های حاصل همکاری درون سازمانی هستیم. هر دو نمودار دارای شیب قابل ملاحظه‌ای است و عدد مقالات در سال‌های مختلف تقریباً متفاوت بوده است. در نمودار همکاری درون سازمانی، سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ بیشترین شیب نزولی را دارد. در سال‌های ۱۳۹۳، ۱۳۹۵ و ۱۳۹۷ شیب کمتری ملاحظه می‌شود. اما در نمودار همکاری برون سازمانی، سال‌های ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و ۱۴۰۱ بیشترین شیب نزولی را دارد. در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۹ شیب کمتری ملاحظه می‌شود. اهمیت نزدیکی جغرافیایی در همکاری‌های علمی در این واقعیت نهفته است که فاصله جغرافیایی کم، تعاملات چهره به چهره را آسان می‌کند و از این رو انتقال دانش را تسریع می‌بخشد (Knoben & Oerlemans, 2006: 74). بر اساس این موضوع، فاصله جغرافیایی و میزان تولیدات علمی رابطه‌ای معکوس دارند؛ به این معنا که با افزایش فاصله میان پژوهشگران، همکاری و تولیدات علمی کاهش می‌یابد (عصاره و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۵). این الگو در حوزه همکاری‌های علمی نویسندگان این حوزه نیز مشاهده می‌شود؛ به طوری که با وجود پیشرفت تکنولوژی‌های نوین، مشارکت‌های برون‌سازمانی هنوز نتوانسته‌اند جایگاه مشارکت‌های درون‌سازمانی را تصاحب کنند. این الگو در حوزه همکاری‌های علمی نویسندگان این حوزه نیز مشاهده می‌شود؛ به طوری که با وجود پیشرفت تکنولوژی‌های نوین، مشارکت‌های برون‌سازمانی هنوز نتوانسته‌اند جایگاه مشارکت‌های درون‌سازمانی را تصاحب کنند.

نقشه همکاری دانشگاه‌ها در مقالات حوزه نقد ادب عربی چگونه است؟

به منظور بررسی ساختار شبکه همکاری دانشگاه‌ها و موسسات در تولید مقالات حوزه نقد ادب عربی، نقشه شبکه هم‌نویسندگی موسسات ترسیم شده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که ۱۸۴ سازمان یا دانشگاه در انتشار مقالات این حوزه سهیم بودند. همان‌گونه که در تصویر ۱ مشاهده می‌شود، مؤسسه‌ای که دارای ارتباطات علمی گسترده‌تری هستند، در فاصله نزدیک‌تری نسبت به یکدیگر قرار گرفته‌اند، در حالی که مؤسسه‌ای با تعاملات علمی محدودتر، در فاصله دورتری نمایش داده شده‌اند. در این نقشه، شبکه هم‌تألیفی موسسات همکار با بیشتر از ۱۰ مقاله نشان داده شده است. در این شبکه ۴۳ دانشگاه حضور دارند که توسط ۵۶۸ پیوند به یکدیگر متصل شده‌اند که به صورت خطوط قابل مشاهده است. دانشگاه‌هایی که در مرکز نقشه قرار گرفتند توانایی ارتباط بیشتری با سایر دانشگاه‌ها داشته‌اند.

در میان دانشگاه‌های همکار، دانشگاه‌های آزاد اسلامی، تهران و تربیت مدرس که در مرکز نقشه قرار گرفتند، تأثیرگذارترین موسسات هستند که در شکل‌گیری و انسجام این شبکه نقش مهمی ایفا می‌کنند.

این قسمت به وضعیت همکاری‌های علمی در پژوهش‌های مربوط به نقد ادب عربی از نگاه پارامترهای نقشه علم توجه دارد. شاخص‌های مرکزیت به بررسی اهمیت و تأثیرگذاری افراد در شبکه می‌پردازد و اطلاعات مفیدی را برای ارزیابی عملکرد نویسندگان بر اساس عملکرد و نقش آنها در شبکه ارائه می‌دهد. نقشه شبکه‌ی هم‌نویسندگی پژوهشگران حوزه نقد ادب عربی با استفاده از نرم‌افزار «نت دراو» ترسیم و تحلیل شد. در این شبکه، هر گره نمایانگر یک نویسنده است و پیوندهای موجود میان دو گره نشان‌دهنده‌ی هم‌نویسندگی یا هم‌تألیفی میان آن دو نویسنده می‌باشد. سائز گره‌ها نشان‌دهنده‌ی تعداد مقالات منتشرشده توسط هر نویسنده است و اندازه هر گره نیز نمایانگر درجه مرکزیت یا تعداد هم‌تألیفی‌های آن نویسنده در شبکه است. به دلیل پیچیدگی و گسترش شبکه‌ی نویسندگان، که نمایش آن به‌طور کامل دشوار است، برای تحلیل بهتر، تنها ۸۰ نویسنده‌ی تأثیرگذار این حوزه که حداقل ۱۷ مقاله منتشر کرده بودند، در نقشه‌ی شبکه قرار گرفتند.

مرکزیت درجه بیانگر تعداد پیوندهای مستقیمی است که یک پژوهشگر یا گره در شبکه‌ی نقد ادبی برقرار کرده است. این سنج، صرف نظر از میزان قدرت پیوندها، تنها به شمار ارتباطات مستقیم هر گره با سایر گره‌ها توجه دارد، به طوری که هر پیوند مستقیم نشان‌دهنده‌ی یک ارتباط مستقل در شبکه است (تاج‌الدینی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۴۲۵). در نقشه‌هایی که بر اساس مرکزیت درجه ترسیم می‌شوند هر چه اندازه یک گره (نویسنده) بزرگ‌تر باشد، با اهمیت‌تر بوده و نفوذ بیشتری در شبکه دارد. در تصویر ۲ و جدول ۵، نقشه و مقدار عددی شاخص مرکزیت درجه نویسندگان این حوزه آورده شده است. برای داشتن دیدی بهتر و شناخت گره‌ها یا توصیفگرهای تأثیرگذار از نظر این شاخص، گره‌های مهم و اثر گذار به رنگ قرمز و گره‌های کم تأثیر به رنگ سبز مشخص شده‌اند. در نقشه‌های حاصل از شاخص‌های مرکزیت (درجه، نزدیکی و بینایی)، هر چقدر تعداد پیوندهای ایجاد شده برای هر کدام از گره‌ها بیشتر باشد، خطوط پیوند ضخیم دیده می‌شود و بیانگر این است که آن گره (نویسنده) نقش محوری داشته و تأثیر به سزایی در شبکه هم نویسندگی حوزه نقد ادب عربی دارد. نویسندگان پرکار این حوزه که بیشترین هم‌نویسندگی را دارند، در تصویر ۲ مشخص شده‌اند. در شبکه هم‌نویسندگی پژوهشگران این حوزه، ۸۰ نویسنده در کل ۳۳۰ پیوند با یکدیگر ایجاد کردند. همانگونه که مشاهده می‌شود، شبکه هم‌نویسندگی پژوهشگران این حوزه به لحاظ مرکزیت درجه از خوشه‌های کوچک و بزرگ بسیاری تشکیل شده است.

براساس شاخص مرکزیت درجه نویسندگانی همچون خلیل پروینی، روشنفکر، میرزایی، سلیمی، و امیری نسبت به سایر نویسندگان از نظر شاخص مرکزیت درجه مهم تر و تأثیر گذارتر بوده که در نقشه به صورت گره های بزرگ و قرمز رنگ دیده می شوند. در تصویر شاخص مرکزیت درجه، نویسندگانی که همکاری علمی با سایر نویسندگان تحقیق نداشته اند به صورت گره هایی بدون پیوند در حاشیه نقشه قرار گرفتند که گره های ایزوله یا بدون پیوند می باشند. شاخص های مرکزیت، امکان شناسایی عامل های قدرتمند و بانفوذ یا مهم را در بین پژوهشگران فراهم می آورند. جدول ۵ به تعیین ده پژوهشگری که بیشترین اهمیت را به لحاظ تعداد ارتباطاتی که با سایر گره ها ایجاد کرده اند به لحاظ شاخص مرکزیت درجه یا رتبه می پردازد.

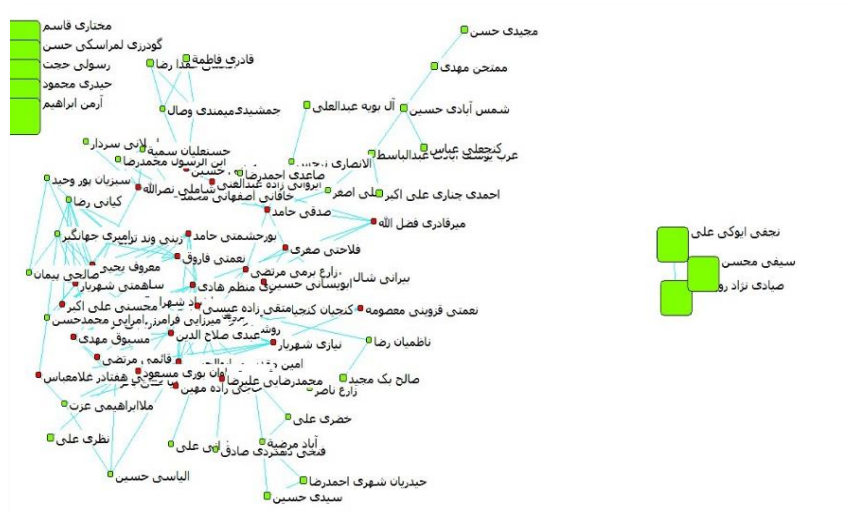
جدول ۵. پژوهشگران برتر حوزه نقد ادب عربی بر اساس سنجه مرکزیت درجه در سال های ۱۳۷۹ تا ۱۴۰۱

ردیف	نویسنده	وابستگی سازمانی	مرکزیت درجه
۱	پروینی خلیل	دانشگاه تربیت مدرس	۰/۰۳۱
۲	روشنفکر کبری	دانشگاه تربیت مدرس	۰/۰۳
۳	میرزایی فرامرز	دانشگاه تربیت مدرس	۰/۰۱۴
۴	سلیمی علی	دانشگاه رازی	۰/۰۱۴
۵	امیری جهانگیر	دانشگاه رازی	۰/۰۱۴
۶	بلاوی رسول	دانشگاه خلیج فارس	۰/۰۱۳
۷	نظری منظم هادی	دانشگاه تربیت مدرس	۰/۰۱
۸	همتی شهریار	دانشگاه رازی	۰/۰۱
۹	جمشیدی فاطمه	دانشگاه یزد	۰/۰۱
۱۰	میمندی وصال	دانشگاه یزد	۰/۰۱

با بررسی داده های جدول ۵ مشاهده می شود که پروینی با مرکزیت درجه ۰/۰۳۱ دارای بالاترین رتبه به لحاظ مرکزیت درجه است. روشنفکر با مرکزیت ۰/۰۳ در جایگاه دوم قرار دارد و میرزایی، سلیمی و امیری هر سه با مرکزیت درجه ۰/۰۱۴ در رده سوم ایستاده اند.

مرکزیت نزدیکی

در نقشه های ترسیم شده بر اساس مرکزیت نزدیکی، برخلاف مرکزیت درجه و بینایی، بزرگی گره ها نشان دهنده موقعیت حاشیه ای و دسترسی محدودتر آنها به سایر گره ها است، در حالی که گره های کوچک تر که در مرکز شبکه

براساس شاخص مرکزیت نزدیکی نویسندگانی همچون روشنفکر، پروینی، متقی‌زاده، نظری‌منظم، و میرزایی، نسبت به سایر نویسندگان حوزه نقد ادب عربی از نظر شاخص مرکزیت نزدیکی مهم‌تر و تأثیر گذارتر بوده که در نقشه به صورت گره‌های کوچک و قرمز دیده می‌شوند. نتایج حاصل از میزان مرکزیت نزدیکی مربوط به پژوهشگران این حوزه در جدول ۶ ارائه شده است.

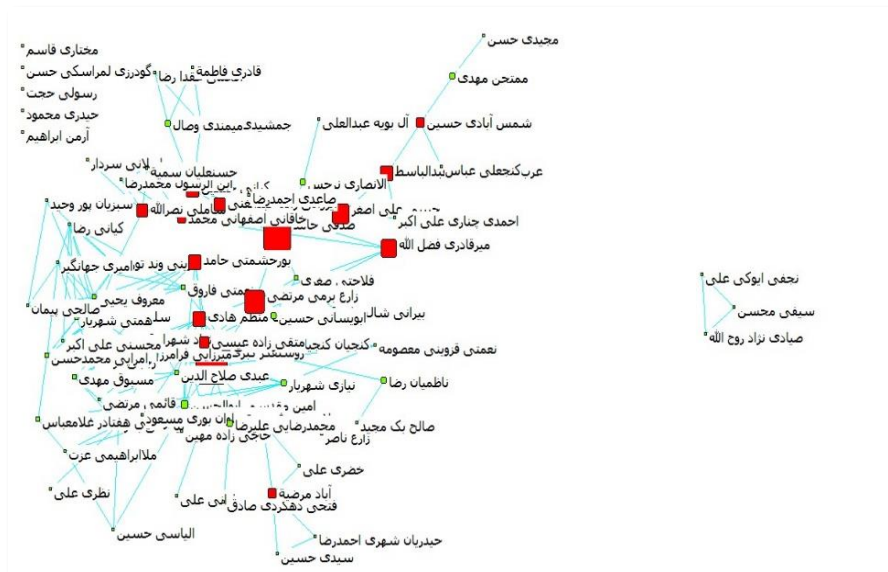
جدول ۶. پژوهشگران برتر حوزه نقد ادب عربی بر اساس سنجه مرکزیت نزدیکی در سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۴۰۱

ردیف	نویسنده	وابستگی سازمانی	مرکزیت نزدیکی
۱	روشنفکر کبری	دانشگاه تربیت مدرس	۹/۵۹
۲	پروینی خلیل	دانشگاه تربیت مدرس	۹/۵۱
۳	متقی زاده عیسی	دانشگاه تربیت مدرس	۹/۴۲
۴	نظری منظم هادی	دانشگاه تربیت مدرس	۹/۳۹
۵	میرزایی فرامرز	دانشگاه تربیت مدرس	۹/۳۵
۶	بورحشمتی حامد	دانشگاه گیلان	۹/۳۲
۷	زارع برمی مرتضی	دانشگاه دامغان	۹/۲۵
۸	کنجیان خناری علی	دانشگاه علامه طباطبائی	۹/۲۱
۹	میرقادری فضل الله	دانشگاه شیراز	۹/۱۸
۱۰	امین مقدسی ابوالحسن	دانشگاه تهران	۹/۱۵

نتایج این جدول نشان می‌دهد روشنفکر با مرکزیت نزدیکی ۹/۵۹ در جایگاه اول قرار دارد. پروینی با مرکزیت نزدیکی ۹/۵۱ در جایگاه دوم و متقی‌زاده با مرکزیت نزدیکی ۹/۴۲ در رده سوم ایستاده است.

مرکزیت بینابینی

در نقشه‌هایی که بر اساس شاخص مرکزیت بینابینی ترسیم می‌شوند گره‌هایی با اندازه بزرگ، گره‌های با اهمیت و تأثیرگذار در شبکه هستند که به عنوان پل ارتباطی سایر گره‌ها واقع شده‌اند. بدین معنی که گره‌ای که واسطه ارتباط گره‌های بیشتری باشد تأثیر بیشتری نیز در جریان اطلاعات دارد و نمره مرکزیت بینابینی بالاتری دارد. در تصویر ۴، نقشه شاخص مرکزیت بینابینی ۸۰ نویسنده آورده شده است. برای داشتن دیدی بهتر و شناخت گره‌ها یا نویسنده‌های تأثیرگذار از نظر این شاخص، گره‌های مهم به رنگ قرمز و گره‌های کم تأثیر به رنگ سبز مشخص شده‌اند.

تصویر ۴. شبکه هم‌نویسندگی حوزه نقد ادب عربی بر اساس شاخص مرکزیت بینایی در سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۴۰۱

براساس شاخص مرکزیت بینایی نویسندگان همچون روشنفکر ، صدقی ، زارع برمی ، پروینی ، و حبیبی از نظر شاخص مرکزیت بینایی مهم تر و تأثیر گذارتر بوده که در نقشه به صورت گره های بزرگ دیده می شوند.

در جدول ۷ اسامی ده نفر از پرتیرین پژوهشگران این حوزه بر مبنای مرکزیت بینایی آورده شده است.

حدول ۷. پژوهشگران پرتو حوزه نقد ادب عربی بر اساس سنجش مرکزیت بینابینی در سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۴۰۱

ردیف	نویسنده	وابستگی سازمانی	مرکزیت بینابینی
۱	روشنفکر کبری	دانشگاه تربیت مدرس	۲۵/۱۶
۲	صدقی حامد	دانشگاه خوارزمی	۲۰/۸۶
۳	زارع برمی مرتضی	دانشگاه دامغان	۱۴/۹۳
۴	پروینی خلیل	دانشگاه تربیت مدرس	۱۳/۷۳
۵	حبیبی علی اصغر	دانشگاه زابل	۱۲/۶۶
۶	میرقادرى فضل الله	دانشگاه شیراز	۱۱/۳
۷	بلاوى رسول	دانشگاه خلیج فارس	۱۰/۸۴
۸	کیانی حسین	دانشگاه شیراز	۹/۱۰
۹	پورحشمی حامد	دانشگاه گیلان	۹
۱۰	عرب یوسف آبادی عبدالباسط	دانشگاه زابل	۸/۷

مرکزیت بینابینی، شناسایی گره‌هایی که در کوتاه‌ترین فاصله ممکن میان دو گره دیگر قرار گرفته‌اند و نقش واسط را ایفا می‌کنند را امکان‌پذیر ساخته است (تاج‌الدینی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۴۲۵). بر اساس شاخص مرکزیت بینابینی و مطابق داده‌های جدول ۸، روشنفکر، صدقی و زارع برمی به ترتیب با مرکزیت بینابینی ۲۵/۱۶، ۲۰/۸۶ و ۱۴/۹۳ در مرتبه نخست تا سوم این سنجه قرار دارند.

نتیجه‌گیری

توجه به کمیت و کیفیت مدارک علمی نمایه شده در پایگاه‌های استنادی بین‌المللی به عنوان یکی از اقدامات مهم در برنامه‌ریزی‌های کلان و سیاست‌گذاری‌های علمی به شمار می‌رود که می‌تواند به روشن شدن جهت‌گیری‌های علمی در آینده کمک کند. از این رو در این پژوهش تلاش شد تا با بررسی تعداد مدارک علمی حوزه نقد ادب عربی، وضعیت گذشته و حال آن ترسیم شود. هرچند کمیت به تنهایی نمی‌تواند بیانگر رشد علمی کشور باشد؛ اما مشخص کردن وضعیت پژوهش‌های این حوزه تا حدی به شناسایی خلأهای پژوهشی کمک می‌کند. همچنین این پژوهش با بهره‌گیری از روش‌های علم‌سنجی با هدف تعیین و شناسایی مهمترین متغیرهای تأثیرگذار بر وضعیت انتشارات علمی نقد ادب عربی در ایران به سیاست‌گذاران در جهت اتخاذ سیاست‌های اصولی از راه فرایند برنامه‌ریزی و آینده‌نگری کمک می‌نماید.

یافته‌های پژوهش نشان داد که الگوی غالب در مقالات این حوزه به صورت مشارکت گروهی است. به طوری که تقریباً ۷۷/۰۳ درصد از مقالات منتشر شده آنها در بازه زمانی مورد بررسی به صورت چندنویسنده و و تنها ۲۲/۹۷ درصد مقالات آنها به صورت انفرادی نگاشته شده است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که در بین نویسندگان این حوزه تمایل به انجام تحقیقات گروهی بیشتر از تحقیقات فردی می‌باشد. علاوه بر این حدود نیمی از مقالات، به صورت دو نویسنده بوده است. نتایج این بخش از پژوهش با نتایج پژوهش غیبی و همکاران (۱۳۹۷)، صیادانی و همکاران (۱۳۹۷)، میرحق‌جو و علی‌نژاد (۱۳۹۹)، نادری و همکاران (۱۴۰۰)، امید‌علی - پور و همکاران (۱۴۰۰)، علی‌نژاد و کیانی (۱۴۰۱) و حسین مرادی مقدم و روح اله خادمی (۱۴۰۲) مطابقت دارد. ضریب مشارکت نویسندگان نشان از میل به مشارکت گروهی آنها دارد که با نتایج پژوهش خاصه و همکاران (۱۴۰۳) همسو می‌باشد. توجه به نتایج حاصل از پژوهش حاضر بیانگر تمایل پژوهشگران نقد ادب عربی به همگرایی و تألیف جمعی بوده که از آن به عنوان یکی از عوامل ارتقای کیفیت فعالیت علمی یاد می‌شود (خاصه و همکاران، ۱۴۰۰). با این حال، باید توجه داشت که بخشی از این تعاملات، به‌ویژه در مقالات مشترک با دانشجویان دکتری، ممکن است ناشی از الزامات آیین‌نامه‌ای و ساختارهای اداری باشد و نه تعامل علمی واقعی. در بسیاری از موارد، الزام به چاپ مقاله پیش از دفاع از رساله، دانشجویان را ناگزیر به همکاری با استادان راهنما

یا مشاور می‌کند، که این امر می‌تواند به ایجاد روابط هم‌نویسندگی صوری و نه لزوماً بر پایه مشارکت علمی منجر شود. بنابراین، اگرچه داده‌های کمی، مشارکت علمی گسترده را نشان می‌دهند، اما تحلیل‌های کیفی و زمینه‌ای می‌تواند ابعاد پنهان‌تری از شبکه‌های علمی را روشن سازد که تحت تأثیر سیاست‌های کلان آموزش عالی شکل گرفته‌اند.

یافته‌ها در خصوص الگوی همکاری درون و برون‌سازمانی نویسندگان حوزه نقد ادب عربی نشان می‌دهد که بیشترین همکاری علمی بین نویسندگان از یک دانشگاه بوده است. این یافته نمایانگر تمایل غالب نویسندگان به تعامل و همکاری با همکاران هم‌دانشگاهی خود است. از نکات کلیدی که بر این الگو تأثیرگذار بوده، نزدیکی جغرافیایی میان نویسندگان است که یکی از عوامل مؤثر در ارتقای همکاری‌های علمی محسوب می‌شود. نزدیکی جغرافیایی به تسهیل تعاملات مستقیم و انتقال دانش کمک می‌کند و این ارتباط نزدیکی نشان می‌دهد که هر چه فاصله جغرافیایی بیشتر شود، میزان تولیدات علمی و مشارکت‌های علمی کاهش می‌یابد. این امر در مطالعه موردی مقالات این حوزه نیز تأیید می‌شود، که با وجود پیشرفت‌های تکنولوژیکی در ارتباطات، مشارکت‌های برون‌سازمانی نتوانسته‌اند از همکاری‌های درون‌سازمانی پیشی بگیرند.

همچنین به لحاظ شبکه همکاری، در میان دانشگاه‌های همکار در تولید مقالات این حوزه، «دانشگاه آزاد اسلامی، دانشگاه تهران و دانشگاه تربیت مدرس» در مرکز شبکه قرار گرفتند که نشان‌دهنده اهمیت این دانشگاه‌ها در شبکه هم‌تألفی مؤسسات این حوزه است.

تحلیل سنجه‌های مرکزیت نشان داد که میزان پراکندگی در نمره‌های مرکزیت نویسندگان قابل توجه است. پژوهشگرانی که از نمره مرکزیت درجه بالاتری برخوردارند، به دلیل دسترسی به گزینه‌های متعدد، فرصت‌های بیشتری در مقایسه با سایر پژوهشگران در اختیار دارند. این امکان، استقلال آن‌ها را افزایش داده و وابستگی‌شان را به پژوهشگران خاص کاهش می‌دهد. به بیان دیگر، این پژوهشگران در شبکه علمی جایگاهی برجسته دارند و به دلیل برخورداری از پیوندهای ارتباطی گسترده، مسیرهای متعددی برای تأمین نیازهای خود در اختیار دارند. در نتیجه، حتی در صورت قطع ارتباط با یک پژوهشگر، همچنان قادر به حفظ تعاملات خود با سایر اعضای شبکه خواهند بود. بدین ترتیب، پژوهشگرانی با مرکزیت درجه بالا، حداکثر دسترسی به منابع و اطلاعات منتشرشده در شبکه را داشته و توانایی بازایی گسترده اطلاعات را از شبکه علمی دارا هستند. براساس شاخص مرکزیت درجه نویسندگانی همچون «پروینی، روشنفکر، میرزایی، سلیمی، و امیری» نسبت به سایر نویسندگان از نظر شاخص مرکزیت درجه مهم‌تر و تأثیر گذارتر می‌باشند. سنجه‌ی مرکزیت نزدیکی بر میزان دسترسی هر گره به سایر گره‌های شبکه‌ی اجتماعی هم‌نویسندگی تمرکز دارد و کوتاه‌ترین مسیر بین گره‌ها را به عنوان معیار ارزیابی در نظر می‌گیرد. یافته‌ها نشان داد که نویسندگانی همچون «روشنفکر، پروینی، متقی‌زاده، نظری منظم و میرزایی» از بیشترین مرکزیت نزدیکی برخوردارند که حاکی از انسجام بالای شبکه‌ی پژوهشی این حوزه است. این انسجام،

امکان بهره‌برداری حداکثری از منابع دانش را برای پژوهشگران فراهم می‌آورد. همچنین، بر اساس شاخص مرکزیت بینابینی، نویسندگانی نظیر «روشنفکر، صدقی، زارع برمی، پروینی و حبیبی» به‌عنوان کنشگران کلیدی در کنترل تعاملات علمی و هدایت جریان اطلاعات در شبکه ایفای نقش می‌کنند. مرکزیت بینابینی بالا به آن‌ها امکان تسهیل ارتباطات و بهینه‌سازی مسیرهای انتقال دانش را می‌دهد. بررسی کلی شبکه‌ی هم‌نویسندگی در حوزه‌ی نقد ادب عربی نشان داد که پژوهشگران وابسته به دانشگاه‌های معتبر، از جایگاه مسلط و تأثیرگذاری برخوردارند و نفوذ علمی آن‌ها در مقایسه با سایر نویسندگان، به‌مراتب بیشتر است. این امر می‌تواند ناشی از دسترسی بیشتر این پژوهشگران به منابع علمی، حمایت‌های ساختاری، زیرساخت‌های پژوهشی و امکان تعامل گسترده‌تر با سایر متخصصان باشد. این نتایج با یافته‌های علی‌نژاد و کیانی (۱۴۰۱) همخوانی دارد.

پی‌نوشت‌ها

1. Centrality

منابع

- بشیری، جواد، و گیلوری، عباس، (۱۳۹۷)، هم‌تألفی در نشریات علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، پژوهش‌نامه علم‌سنجی، ۴(۲): ۷۳-۸۶. <https://doi.org/10.22070/rsci.2017.564>
- تاج‌الدینی، اورانوس، سهیلی، فرامرز، و سادات موسوی، علی (۱۳۹۸). سنجه‌های مرکزیت در شبکه‌های هم‌نویسندگی: هم‌افزایی یا هم‌زدایی در عملکرد پژوهشی پژوهشگران، پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۳۴ (۳)، ۱۴۲۳-۱۴۵۲. <https://doi.org/10.35050/JIPM010.2019.044>
- خاصه، علی‌اکبر، و همکاران، (۱۴۰۰)، تأثیر ویژگی‌های مرتبط با فناوری اطلاعات و ارتباطات بر سواد اطلاعاتی در افراد مادرزاد دیجیتال، پژوهش‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۰(۲): ۲۰۸-۲۲۸. <https://doi.org/10.22067/infosci.2021.23941.0>
- خاصه، علی‌اکبر، و همکاران، (۱۴۰۳)، ترسیم ساختار دانش پژوهش‌های فارسی حوزه فناوری اطلاعات بین سال‌های ۱۳۸۹ - ۱۳۹۸، پژوهش‌نامه علم‌سنجی، ۱۰(۲): ۲۱۶-۱۸۱. <https://doi.org/10.22070/rsci.2024.17562.1661>
- رحیمی، ماریه و فتاحی، رحمت‌اله، (۱۳۸۶)، همکاری علمی و تولید اطلاعات: نگاهی به مفاهیم و الگوهای رایج در تولید علمی مشترک، مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۸(۳): ۲۴۸-۲۳۵.
- سهیلی، فرامرز، و همکاران، (۱۳۹۸)، ترسیم ساختار فکری حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی ایران بر اساس تحلیل هم‌رخدایی واژگان، پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۳۴(۴): ۱۹۳۸-۱۹۰۵. <https://doi.org/10.35050/JIPM010.2019.026>

شبکه همکاری‌های علمی در مقالات منتشرشده در حوزه نقد ادب عربی: ۲۷۶

سهیلی، فرامرزی، و عصاره، فریده، (۱۳۹۲)، بررسی تراکم و اندازه شبکه اجتماعی موجود در شبکه هم‌نویسندگی مجلات علم اطلاعات، پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۲۹(۲): ۳۵۱-۳۷۵.

<https://doi.org/10.35050/JIPM010.2014.038>

صیادانی، علی و همکاران، (۱۳۹۷)، تحلیل محتوایی و آماری مقالات دوفصلنامه نقد ادب معاصر عربی چاپ دانشگاه یزد، نقد ادب معاصر عربی، ۸(۴): ۱۶۲-۱۴۱. <https://doi.org/10.29252/mcal.8.14.141>

عرفان‌منش، محمد امین (۱۳۹۷)، تاثیر همکاری‌های بین‌المللی پژوهشی بر کیفیت تولیدات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران، مدیریت سلامت، ۲۰(۶۹)، ۴۲-۵۶.

علی‌پور، امید، و همکاران، (۱۴۰۳)، تحلیل شبکه هم‌نویسندگی مقالات سازماندهی دانش در ایران، فصلنامه بازیابی دانش و نظام‌های معنایی، انتشار آنلاین ۲۰ تیر، <https://doi.org/10.22054/jks.2021.60647.1435>

علی‌نژاد چمازکتی، فاطمه و کیانی، حسین، (۱۴۰۱) تحلیل استنادی و شبکه هم‌نویسندگی نشریه لسان مبین در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹، لسان مبین، ۱۴(۵۰): ۲۸-۱. <https://doi.org/10.30479/lm.2022.16849.3366>

غیبی، عبدالأحد و همکاران، (۱۳۹۷)، دراسة مقالات مجلة آفاق الحضارة الإسلامية من منظار تحليل المحتوى والإحصاء (من المجلد ۱۳ حتى العدد الأول من المجلد ۱۹)، آفاق الحضارة الإسلامية، ۲۱(۱): ۱۳۱-۱۱۳.

مرادی مقدم، حسین، و خادمی، روح اله، (۱۴۰۲)، تحلیل علم‌سنجی نشریه مطالعات فقه و حقوق اسلامی دانشگاه سمنان: نقشه موضوعی و هم‌نویسندگی، مطالعات فقه و حقوق اسلامی، انتشار آنلاین ۱۵ اسفند ۱۴۰۲. <https://doi.org/10.22075/feqh.2024.33362.3855>

معرفت، رحمان، صابری، مریم، عبدالمجید، میرحسین و زودرنج، معصومه (۱۳۹۱)، بررسی میزان هم‌کاری گروهی نویسندگان مقالات تألیفی مجله کومش در فاصله سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۹، کومش، ۱۳(۳): ۲۷۹-۲۸۵.

میرحقی‌جو لنگرودی، سعیده، و علی‌نژاد چمازکتی، فاطمه، (۱۳۹۹)، نگاشت نقشه علمی مقالات نشریه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸، پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۱۰(۲۲): ۱۴۶-۱۲۱. <https://doi.org/10.22054/rctall.2020.53775.1495>

نادری، اسماعیل و همکاران، (۱۴۰۰)، نقدی بر مقالات منتشر شده مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی با شاخص‌های علم-سنجی، مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، ۱۶(۵۷): ۱۶۵-۱۸۲. [Dor: 20.1001.1.23456361.2021.16.57.8.2](https://doi.org/10.23456361.2021.16.57.8.2)

Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W.M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines, **Journal of Business Research**, 133, 285–296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>

Khasseh, A. A., Soheili, F., & Mousavi Chelak, A. (2018). An author co-citation analysis of 37 years of iMetrics. **The Electronic Library**, 36(2), 319-337.

Kumari, P., & Kumar, R. (2020). Scientometric Analysis of computer science publications in journal and conferences with publication patterns. **Journal of Scientometric Resource**, 9(1), 54-62. <https://doi.org/10.5530/jscires.9.1.6>

Sengupta, I. N. (1992). Bibliometrics, informetrics, scientometrics and librametrics: An overview. **Libri**, 42(2), 75-98.

Jayroe, T. (2008). Bibliometrics for Dummies. Retrieved March 11, 2011, from <http://comminfo.rutgers.edu/~tefko/Courses/e530/Readings/Jayroe%20Bibliometrics%20for%20Dummies%202008.pdf>

Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2014). Visualizing bibliometric networks. In Y. Ding, R. Rousseau, & D. Wolfram (Eds.), **Measuring scholarly impact**, (pp. 285-320). Springer.

Newman, Mark, **Networks: An Introduction**, 1st edn (Oxford, 2010; online edn, Oxford Academic, 1 Sept. 2010), <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199206650.001.0001>, accessed 29 Nov. 2024.

شبكة التعاونات العلمية في مقالات نقد الأدب العربي: تحليل البنية، التجمعات والتفاعلات بين الباحثين

يوسف نظري^٣حسين كياني^٢فاطمة علي نژاد جمازكتي^{١*}سعيد حسام پور^٥جواد عباس پور^٤

المُختَص

تعدّ التعاونات العلمية من أهم العوامل المؤثرة في تحسين جودة وكمية الإنتاج العلمي. تهدف هذه الدراسة إلى تحليل أنماط التعاون بين المؤلفين في مقالات نقد الأدب العربي. اعتمدت الدراسة على منهج تطبيقي يجمع بين أساليب التحليل الاستشهادي، البيانومتري، وتحليل الشبكات الاجتماعية. شملت العينة الإحصائية ٤٠٩٦ مقالةً مرتبطاً بنقد الأدب العربي، وتم تحليل البيانات باستخدام برامج SPSS، Excel، Ravar PreMap، UCInet، و NetDraw. أظهرت النتائج أن النمط السائد في تأليف المقالات هو التعاون الجماعي، مما يعكس ميلاً واضحاً للتعاون الوثيق والمحدود مع عدد قليل من الشركاء الأساسيين. كما أوضحت الدراسة أن القرب الجغرافي يلعب دوراً محورياً في تعزيز التعاون العلمي، حيث تُظهر الأنماط استمرار الأهمية البالغة للتفاعل المباشر رغم التقدم في تقنيات الاتصال. بينت الشبكة البحثية أن جامعات "الجامعة الإسلامية الحرة، جامعة طهران، وجامعة تربيت مدرّس" تشغل مراكز محورية في منظومة التعاونات. كما أظهرت مؤشرات المركزية من حيث الدرجة والقرب أن باحثين مثل "برويني، روشنفكر وميزرايي" هم الأكثر تأثيراً في هذه الشبكة، ما يعكس قدرتهم على الوصول إلى موارد بحثية أوسع وتعزيز تدفقات المعرفة. بالإضافة إلى ذلك، أظهرت مؤشرات المركزية الوسيطة أن باحثين مثل "روشنفكر وصدقي" يتمتعون بقدرة مميزة على إدارة تدفق المعلومات وتسهيل التفاعلات بين أعضاء الشبكة.

تشير هذه الدراسة إلى التأثير الكبير الذي تلعبه الجامعات الرائدة والباحثون النشطون في تحسين جودة وكمية المقالات المنشورة في مجال نقد الأدب العربي. وتوصي الدراسة صناع القرار والمؤسسات البحثية بتعزيز التعاونات الأكاديمية وتوسيع الشبكات البحثية، بما يساهم في تقليل الحواجز الجغرافية وتحسين التفاعلات العلمية.

الكلمات المفتاحية: التعاون العلمي، نقد الأدب العربي، السيانومتري، التأليف المشترك، تحليل الشبكات الاجتماعية.

^١ - حاملة شهادة الدكتوراة في اللغة العربية وآدابها بجامعة شيراز، ومدرسة في قسم ساينتومتري للعلوم والتكنولوجيا، مؤسسة الاستشهاد المرجعي

ورصد العلم والتكنولوجيا في العالم الإسلامي ISC

^٢ - أستاذ في قسم اللغة العربية وآدابها بجامعة شيراز

^٣ - أستاذ مشارك في قسم اللغة العربية وآدابها بجامعة شيراز

^٤ - أستاذ مشارك في قسم علم المعلومات ودراسة المعرفة بجامعة شيراز

^٥ - أستاذ في قسم اللغة الفارسية وآدابها بجامعة شيراز